

Türk Modelinden Vazgeçildi mi?

Batı ve Müslüman Dünyası

15 yıl önce Avrupa Birliği ülkelerini dolaşmaya başladığımda Avrupa parlamentosunda benden bir konuşma istemişlerdi. Konuşmamı yaptım sorular başladı. Sorular başladığında sorulan soruların başında “İlmli İslam hakkında ne düşünüyorsun?” Bana o zaman bunu söylemişlerdi. Sordukları buydu. Recep Tayyip Erdoğan.

Ercan Caner, Sun Savunma Net, 13 Ekim 2020

İllüstrasyon: Abro /Dawn.com

İslam dininde reform yapılması yönünde tartışmalar sürüp giderken Müslüman dünyasının liderliği konusunda da bir rekabet mevcut. İlmli ve radikal İslam konusundaki tartışmalar ise işin başka bir boyutu.

İlmli İslam teriminin patenti acaba gerçekten Batı'ya mı ait? Peki, Batı dünyası aslında nasıl bir Müslüman dünyası ister? Her kafadan bir sesin çıktığı parçalanmış bir İslam dünyası mı, yoksa bir halife vasıtasıyla kolaylıkla etki altına alabilecekleri ve yönetebilecekleri ilmli bir İslam mı isterler?

İslam dini, demokrasi ve özellikle laiklik ile bağdaşmakta mıdır yoksa ikisi bir arada olduğu zaman ters miktatıslanma mı yapar? Laiklik nasıl bir şeydir? Hem Müslüman hem laik olunabilir mi? Ya Müslüman ya da laik mi olmak gerekmektedir?

Bir diğer önemli tartışma konusu da Batı dünyasının Müslümanlara dayatmak istediği İslam dini için dünyada rol model bir ülke var mıdır? Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu modern Türkiye Cumhuriyeti, İslam dini ile demokrasi ve laiklik kavramlarının bir arada olabileceğini gösteren bir kanıt mıdır? Türkiye Müslüman dünyası için bir rol model olabilir mi?

Aşağıda; Batı dünyasında süren bu tartışmalara değinen Richard Nixon ve ölümünden önce 1994 yılında kurduğu Nixon Center Uluslararası Güvenlik ve Enerji Programı Direktörü Zeyno Baran tarafından 2004 yılında kaleme alınan “Hizb ut-Tahrir: Islam’s Political Insurgency” başlıklı yazıdan alıntılar okuyacaksınız.

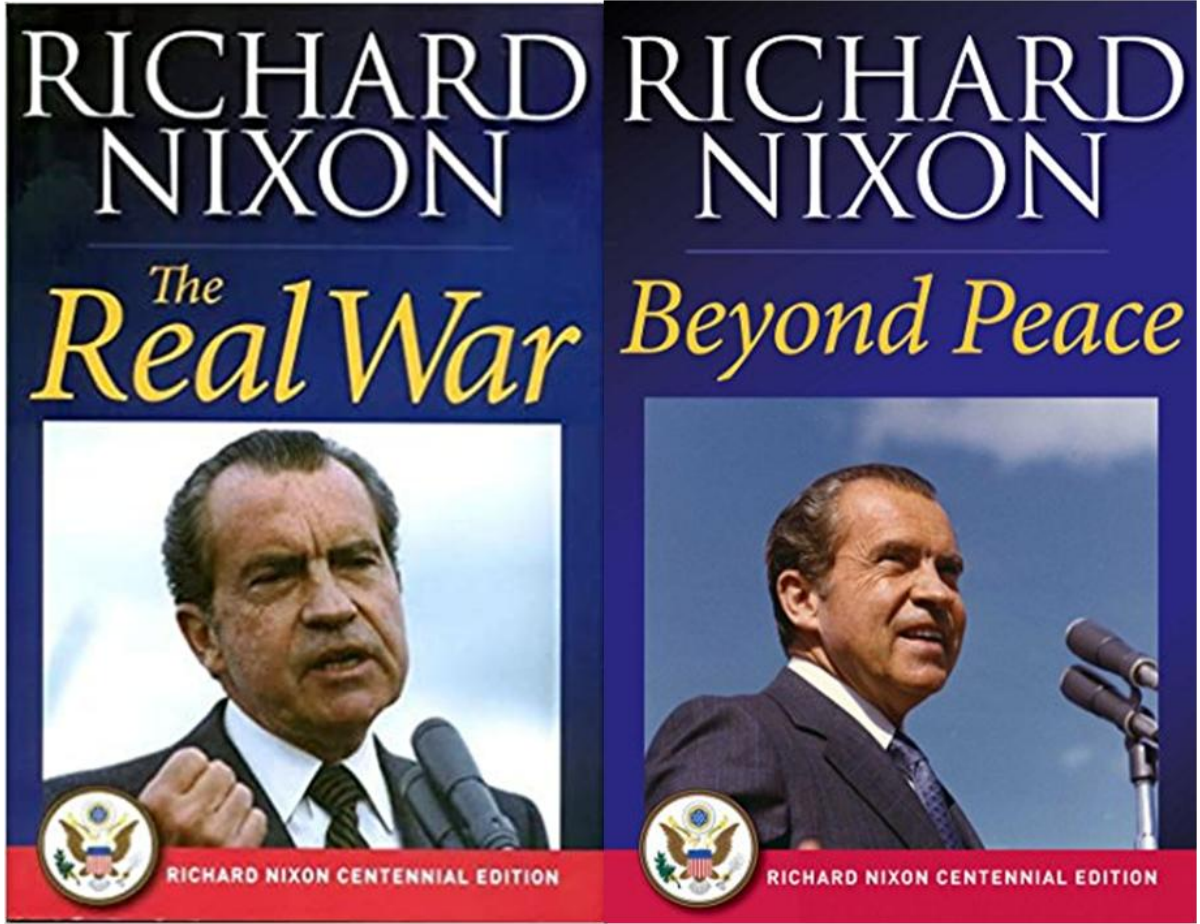
Richard Milhous Nixon (1913-1994)

Richard Milhous Nixon, 1969–1974 yılları arasında iki dönem görev yapan 37. Amerika Birleşik Devletleri başkanıdır. Cumhuriyetçi Parti mensubu Nixon ilk kez 1960 yılında başkanlık yarışına katılmış, fakat Demokrat Parti adayı karizmatik Massachusetts Senatörü John F. Kennedy karşısında sadece 120.000 oy farkla kaybetmiştir. Seçim yenilgisi sonrası ailesiyle birlikte California’ya dönen Nixon avukatlık mesleğine devam etmiş ve siyasi hayatını anlatan “Six Crises” adlı kitabını yazmıştır.

İç politikada bazı başarılarla imza atsa da Nixon’un ilk başkanlık döneminde başta Vietnam Savaşı olmak üzere dış politika ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Yönetiminde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşmasını (SALT) başarıyla yürüten Nixon, ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger’in yardımları ile Çin ve Sovyetler Birliği ile yumuşama politikasının mimarı olmuştur.

Nixon “The Real War” adlı kitabını yazdığında Sovyetler Birliği, Amerika’nın Hindçin’i yenilgisi sonrasında jeopolitik saldırı durumundadır. Sovyet vekâlet savaşçıları Nikaragua, Grenada, Angola, Mozambik ve Güney Yemen’de güç kazanmış durumdadır. Sovyetler Birliği, yıkılmak üzere olan bir rejimi desteklemek maksadıyla Afganistan’ı işgal eder.

Birleşik Devletler Şah iktidardan uzaklaştırıldığı ve yerine büyükelçilik mensuplarını rehine olarak alıkoyan köktendinci İslamcı bir rejim geldiği için İran’da kilit bir müttefikini kaybetmiş durumdadır. Birleşik Devletler Sovyet çatışmasını Üçüncü Dünya Savaşı olarak nitelendiren Nixon, bu savaşın İkinci Dünya Savaşı öncesinde başladığını ve gerçek küresel savaş olduğunu ileri sürmüştür. Nixon The Real War adlı kitabında yer verdiği politik tavsiyeler Ronald Reagan ve George H.W. Bush tarafından benimsenmiş ve uygulanmıştır.

“Beyond Peace” Nixon’un ölümü öncesinde kaleme aldığı son kitabıdır. Bu kitabında Nixon, artık ABD-Sovyet çatışmasının egemen olmadığı geleceğin dünyasını tasvir etmiştir. Kitabının başında, Amerikalıları Soğuk Savaş’ın sona ermesinin savaşın bittiği anlamına gelmediği yönünde uyararak Nixon, parçalanmış Sovyetler Birliği’nin bir gün yeniden dünyayı tehdit eden bir güç haline geleceği öngörüsünde bulunmuştur. Nixon, Çin’in gelecek yüzyılda ekonomik ve askeri bir süper güç haline geleceğini de öngörmüş ve Birleşik Devletler’in Asya’da güçlü bir dengeleyici rol oynaması gerektiğini aksi takdirde bu bölgede büyük istikrarsızlıkların tetikleneceğini anlatmıştır.

Nixon, görevinden istifa ederek ayrılan tek ABD Başkanıdır, Watergate Skandalı soruşturmaları nedeniyle başkanlık görevinden istifa etmiş ve yaşamının geri kalan kısmını uluslararası ilişkiler üzerine kitap yazmakla geçirmiştir.

Müslümanlık ve Önyargılar

Nixon’un “Beyond Peace” adlı kitabında Müslümanlık ve Müslüman dünyasıyla ilgili düşünceleri aşağıdadır.

Richard Nixon’a göre; birçok Amerikalının Müslümanlar hakkında önyargıları bulunmaktadır. Müslüman denilince İsrail’in kökünü kazımak için Arap devletleri tarafından başlatılan savaşları, fanatik Ayetullah Humeyni tarafından alıkoyulan Amerikalı rehinelere, Kara Eylül organizasyonu mensubu Filistinli komandolar

tarafından yapılan Münich Olimpiyatları terör saldırısını, rakip Müslüman militanların Lübnan'da birbirlerini hiç durmadan anlamsızca öldürmelerini, sivil havayolu uçaklarının Suriye ve Libya tarafından bombalanmasını ve Hitler benzeri Saddam tarafından Kuveyt'in ilhak girişimini hatırlamaktadırlar. Komünist Çin dâhil hiçbir ülke, Amerikalıların gözünde Müslüman dünyasından daha olumsuz bir imaja sahip değildir.

Nixon'ın iddialarına göre Amerikan halkında “Müslüman” teriminin çağrıştırdığı olaylar; soldan sağa Amerikalıların büyükelçilikte rehin alınması, 1972 Munich Olimpiyatları Baskını ve Irak'ın Kuveyt'i işgali.

Richard Nixon Müslüman dünyasının ana politik akımlarını; kökten dincilik, radikallik ve “en önde gelen fakat en az görülebilir” olarak gördüğü modernlik olarak tanımlamaktadır. Nixon, yenilikçi rejimlerin kendi ülkelerinin kültür ve sosyal adetlerini Batı'nın en iyileri ile birleştirmesi gerektiğine inanmaktadır. Radikal rejimleri ise polis ve güvenlik sistemlerinin acımasız ve zalim etkinlikleri sayesinde iktidarı elinde tutan totaliter diktatörlükler olarak tanımlamaktadır.

Bu acımasız ve totaliter diktatörlerin tek motivasyon kaynağı da Batı'ya karşı duyulan şiddetli nefret ve geçmişi yeniden canlandırarak İslam medeniyetinin üstünlüğünü yeniden tesis etme kararlılığıdır. Bu diktatörler, din ile devlet işlerinde hiçbir ayırım gözetmeyen Kuran'a dayanan şeriat yasalarını uygulamaya koymaya çalışmaktadır. Gelecek için geçmişi rehber edinmiş olsalar da muhafazakâr değil devrimcidirler. Yeni inşa etmeden önce eskiyi yok etme niyetindedirler.

Nixon, yenilikçi Müslüman rejimlerle tam bir güvenlik ve ekonomik işbirliği yapılmasını tavsiye etmektedir. Nixon bunun yanı sıra yenilikçi rejim liderlerine “tam ve eşit ortaklar” olarak davranılması uyarısında bulunmakta, bu liderlerin kendi halklarının gözünde sadece Batı'nın borazanı gibi görünmelerine neden olunmasının onları mezara gönderme anlamına geleceğini ifade etmektedir.

Richard Nixon'a göre Müslüman dünyasının üzerinde oturduğu stratejik yerler; soldan sağa Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı, Süveyş Kanalı ve Malakka Boğazı.

Nixon'un ABD'li liderlere bir çağrısı da Müslüman dünyasına karşı sofistike bir tutum sergilemeleri yönündedir. Nixon'a göre Birleşik Devletler; Müslüman dünyasına Batı'ya karşı birleşmiş ve radikal bir jeopolitik güç olarak bakmak yerine, İslam inancıyla birbirlerine bağlanmış farklı kültürel ve etnik gruplar ve siyasi türbülansın kalıntıları olarak bakmayı öğrenmelidir. Nixon, Müslüman dünyanın Basra Körfezi, Hürmüz Boğazı, Süveyş Kanalı ve Malakka Boğazı gibi yerkürenin kritik noktalarında bulunduğuna dikkat çekmektedir.

ABD Başkanı Richard Nixon ve Mısır Cumhurbaşkanı Anwar Sadat 12 Haziran 1974 tarihinde, Mısır'ın İskenderiye kentinde üstü açık bir arabada Mısır halkını selamlarken. Kaynak: US National Archives

Nixon, bütün Müslüman dünyasında hızla yayılmakta olan ve öncelikli bağlılıkları kökleri İran'da olan aşırı radikal Müslüman din olan kökten dinci akımlar nedeniyle endişelerini dile getirmiştir. Ona göre Müslüman dünyasında en büyük tehdit İran'dır. Birleşik Devletler İran'ın nüfuzunu kontrol altına almakla yetinmemeli, Tahran'daki rejime muhalif İranlı etnik ve dini fraksiyonlara yardım etmeye de hazır olmalıdır.

Nixon, Müslüman dünyasının bir bölümüyle bir **“medeniyetler çatışması”** içinde olduğunu açıklamaktadır. Ona göre kökten dinci İslam güçlü bir inançtır. Kesinlikle laik değil dinsel bir kimlik taşımaktadır. Akla değil ruha hitap etmektedir. Ve Nixon, laik batı değerlerinin bu inançla başa çıkmasının mümkün olmadığı uyarısında bulunmaktadır. Bununla birlikte Nixon, İslam dünyasının halklarının İran gibi on ikinci yüzyıla geri dönmek isteyen rejimlere boyun eğmek yerine “kendi kaderlerini belirleyebilmeleri” durumunda İslamcı aşırılığın zafer kazanamayacağına inanmaktadır.

Birleşik Devletler, hoşgörü ve dinler arası diyaloga katkı sağlayabilmeleri maksadıyla Müslüman ülkelerdeki hükümetleri barışçıl Müslüman organizasyonlara izin vermeye teşvik ederek bu karşı ideolojinin gelişmesine yardım edebilir. Birleşik Devletler bunun yanı sıra Müslüman dünyasındaki işletmeleri çeşitliliği, hoşgörüyü ve yurttaşlık eğitimini teşvik eden faaliyetleri finanse etmeleri yönünde teşvik edebilir. Bunun da ötesinde Müslüman ülkelere, eleştirel düşüncüyü, vatanseverlik duygularını, ahlakı ve İslam’ın demokrasi ve laiklikle uyumlu değerlerini öne çıkaran okul eğitim programları geliştirmelerinde yardım edebilir.

*Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK.
Kaynak: Hürriyet Daily News*

Model Ülke Türkiye

Nixon’a göre Birleşik Devletler aşırılığı kontrol altına almayı başaran Türkiye örneğini çok iyi anlamak zorundadır. Türkiye örneğini anlamak, Amerikan siyasi karar mekanizmalarının, Orta Asyalıların devlete ait dini kurumlar vasıtasıyla aslında başarmak istediklerinin neler olduğunu tam olarak anlamalarını sağlayacaktır. Türkiye örneği İslam dini, demokrasi ve modernliğin birbirleri ile uyumlu ve

tamamlayıcı olduklarının ispatıdır ve Hizbü't-Tahrîri'l-İslâmî gibi kökten dinci grupların öğretilerinin yanlış olduğunu kanıtlamaktadır.

Türk örneği bunun yanı sıra insanların dinin aşırılık yanlı yorumlarına karşı bağımsızlık kazanmaları için İslam dininin ana ilkeleri ve ahlak öğretilerinin laik okullarda öğretilmesinin gerekli olduğunu da göstermektedir. Eğitim alternatiflerinin olmadığı göz önüne alındığında; Orta Asya'da birçok insan İslam dinini öğrenebilmek amacıyla Hizbü't-Tahrîri'l-İslâmî örgütüne katılmaktadır. Türk uzmanlar Orta Asyalı ortaklarına, radikal Orta Doğu ideolojisinin ülkelerine girmesini önlemede etkili araç olabilecek, yerel kültürlerini yeniden canlandırmalarında yardımcı olabilirler.

Demokrasi – Laiklik – Ekonomik Kalkınma

İslam dinini demokrasi, laiklik ve ekonomik gelişim ile birleştirebilen Müslüman ülke sayısı çok değildir. Geçtiğimiz son 80 yılda Türkiye böylesine başarılı bir kaynaşmayı öylesine kusursuz bir şekilde başarmıştır ki bu örnek Orta Asya devletleri için uygun bir örnek olabilir. Türkiye, Orta Asya bölgesi ile ortak kültürel, tarihi ve dil köklerine sahip olmanın yanı sıra uyumlu ve ılımlı dini geleneklere de sahiptir.

Türkiye, Hizbü't-Tahrîri'l-İslâmî örgütünün başarılı olamadığı çok az sayıdaki Müslüman ülkelerden bir tanesidir. Fakat 80 yıldır süren laik yönetim sonrasında dahi Türkiye hâlâ, demokratik laik sistemi yıkmak ve onu teokratik bir sistemle değiştirme arzusu besleyebilecek kendi bünyesindeki İslamcılar ile mücadele etmektedir.

Kaynak: Geopolitical Futures

Türkiye, demokrasi, İslam, laiklik ve modernliği birleştirirken aynı zamanda ülke genelinde eğitim veren ve siyasi ve ekonomik sistemlerini liberalleştiren Müslüman çoğunluğun yaşadığı tek ülke olduğundan, Türkiye örneğinden çıkarılabilecek önemli bilgiler bulunmaktadır. Türkiye, radikal İslamcı ideolojileri benimseyen grupların ülke içinde ciddi seviyede ilgi çekmelerini önlemiştir. Orta Asya'ya yönelik mevcut

İslamcı tehdidi ele alma arayışlarında bölge yönetimleri Ankara örneğinden büyük ölçüde yararlanabilir.

Bununla birlikte birçok gözlemci ve bilim insanı Türk modelinin kullanılmasına şu itirazda bulunmuştur: Doğuşunu çevreleyen benzersiz tarihi şartlar nedeniyle laik Türk cumhuriyeti örneği başka hiçbir yerde taklit edilemez. Bu ifade açık bir şekilde gerçektir. Modern Türkiye, Fransız laik cumhuriyetinden ilham alan, Halifeliğin kaldırılmasında ordunun desteğini kullanan ve Türk toplumu ve kurumlarını baştan aşağı değiştiren başarılı bir askeri lider olan Mustafa Kemal Atatürk tarafından yaratılmıştır. Bütün bunların sonucunda Türk ordusu tarihsel olarak laikliği savunma sorumluluğunu üzerine almıştır. Orta Asya ülkelerinde ise buna eşdeğer bir askeri gelenek bulunmamaktadır. Dolayısıyla bölgenin Türkiye örneği taklit edilecekse her ülke Türk ordusu gibi benzer bir koruyucu yaratmak zorundadır.

Türkleri Benzerlerinden Ayıran Faktörler

Birkaç başka faktör de Türkleri Orta Asyalılardan ayırmaktadır. Bunlardan ilki Osmanlı döneminde şekillenen sivil toplumun laik cumhuriyetçilik için gereken ön koşul olabileceğidir. Orta Asya, onlarca yıl süren Sovyet emperyalizmi nedeniyle hâlihazırda böyle bir sivil toplumdan yoksundur.

İkincisi ise Türkiye'nin laiklikten çok önce siyasi bütünlüğünü sağlamasıdır, Orta Asya'daki mevcut yapay sınırlar bölgeyi tarihinde hiç olmadığı kadar büyük ölçüde bölmektedir.

Üçüncü faktör Türkiye'nin laik cumhuriyetinin büyük ölçekli bir sosyal mühendisliği hayat geçirme yeteneğine sahip popüler bir lider tarafından yürütülen tepeden inme bir atılım olmasıdır. Küreselleşme ve internet kullanımı bireyleri öylesine güçlendirmiştir ki günümüzde böyle bir sosyal mühendislik uygulamak artık mümkün değildir.

Dördüncü faktör ise modern Türkiye'nin büyük bir hızla insanların oy sandıklarında ülkenin hızlı modernleşmesi ile ilgili hayal kırıklıkları ve arzularını ifade edebildiği temsilci demokratik sisteme geçişidir. Orta Asya ülkeleri ise, farklı ölçülerde hâlâ temsilci demokrasiye geçiş mücadelesi vermektedirler.

Türk Efsanelerinde Adalet, Onur ve Saygınlık

Bunlar ve diğer farklara rağmen Türkiye ile Orta Asya arasında birçok dikkate değer ve göreceli benzerlikler bulunmaktadır. Sünni Orta Asyalılar gibi Türklerin çoğunluğu da İslam'ın liberal Hanefi mezhebine mensuptur. Bunun da ötesinde birçok Orta Asyalı (İranlı Tacikler hariç), Türkiye ile aynı Türk etnik grubu ve İslamcı kültür yanlısı gelenekleri paylaşmaktadır.

“Batı ve Vahabilik ile Dansı: Aşırılığın Büyümesinde Batı'nın Rolü” başlıklı makaleden alıntıdır. Kaynak: KHAMENEI.IR

Türkiye ve Orta Asya ülkeleri benzer bir mitolojiyi paylaşmaktadır. Hem Türkiye hem de Orta Asya'nın destansı hikâyeleri devamlı olarak adalet, onur ve saygınlığa vurgu yapmakta ve asla nefret veya radikalizmi desteklememektedir. Bu nedenle ikisi

arasındaki kültürel ortaklıklar büyük ölçüde İslam dininin eski Türk medeniyeti ile kaynaşması olarak tanımlanabilir. İslam dini Türk kabileleri arasında, bireyler olarak yerel gelenek ve inançlar ile uzlaşma esnekliğine sahip olan Sufi mistikler aracılığı ile yayılmıştır.

Aslında Vahhabilik de kısmen Osmanlı ve Orta Asya'nın mistik geleneklere hoşgörüsüne bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde hem Türkiye hem de Orta Asya, Hizb ut-Tahrir gibi aşırılık yanlısı gruplar tarafından yayılan Vahhabist ideolojinin kuşattığı bu hoşgörüyü koruyabilmek için mücadele etmektedir. Pek çok dini ve kültürel benzerlik olduğu göz önüne alındığında; anayasal ve kurumsal güvenceler kadar iyi idare ve sosyo-ekonomik kalkınma ile birleşen laik ve demokratik rejimleri güçlendirme anlamına gelen Türk modeline bakmak mantıklıdır.

*Dinler arası diyaloga katkı sağlamak amacıyla düzenlenen çeşitli faaliyetler.
Kaynak: Cultural Diplomacy.*

Türk modelini ayrıntılı bir şekilde incelemek bu yazının kapsamı dışındadır. Bununla birlikte Hizb ut-Tahrir ile başa çıkmayla ilgili dört ana unsurun altını çizmek gerekmektedir. Türk modelinde öne çıkan bu dört ana unsur; eğitim (hem laik hem dini), hükümetin dine yaklaşımları (Diyanet İşleri Başkanlığıⁱⁱ tarafından koordine edilen), demokrasi ve iyi idare ile ideolojidir.

Eğitim

Türkiye örneğinde, başta kaliteli eğitimin sağlanması ülkenin radikalizmi yenmedeki başarısının arkasındaki temel nedenlerden bir tanesi olmuştur. Türkiye’de her çocuk “din ve ahlak” ve “yurttaşlık” derslerinin öğretildiği sekiz yıllık eğitime katılma hakkına sahiptir ve bu eğitim zorunludur. “Din ve ahlak” derslerinin içeriğinde dünya dinleri, İslam tarihi, İslam ahlakı ve ahlak kuralları ile İslam dininin temel esasları bulunmaktadır. Bu derslerin bütün müfredatın çok küçük bir bölümünü oluşturması ve bu nedenle de gençlere İslam dininin gerektirdiği tüm altyapıyı vermiyor olsa da öğrencilerin nefret dolu ideolojilere kapılma şansını azaltmaya yardımcı olmaktadır. Orta Asya ülkelerinin de böyle bir eğitim programına temelden bir yatırım yapması gerekmektedir.

Atatürk ve Dini Eğitim

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Atatürk döneminde bütün din eğitimi devlet kontrolü altına almıştır. Atatürk döneminde ayrıca bütün Türk camileri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın altına alınarak ülkedeki imamların ılımlı kalmaları ve aşırılık yanlı fikirlerin yayılması önlenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduğu 1924 yılından beri dini bilgilerin oluşturulması ve iletimini denetlemekte, Türkiye'deki Müslümanlar için dini hizmetleri düzenlemekte ve sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Osmanlı dönemindeki şeyhülislam gibi dini işlerin organizasyonu ve idaresinde hükümet ile din adamları arasında bir aracı vazifesi görmektedir.

Gazeteci Yazar Mehmed Şevket Eygi tarafından kaleme alınan “Okullarda başörtüsünün serbest olması yetmez” başlıklı yazıdan alıntıdır. Eygi yazısında; “Kemalist ideolojik eğitim sistemi değiştirilmeli, millî kültüre uygun ciddi bir eğitim sistemi getirilmelidir”, “Bin yıl boyunca halkımızın, ülkemizin, devletimizin yazısı olan Osmanlıca bütün okullarda okutulmalı, yeni nesiller atalarının Türkçe mezar taşlarını okuyamayacak kadar cahil olma ayıbından kurtarılmalıdır”, “Anne ve babaların, velîlerin çocuklarına istedikleri din eğitimi vermeleri ve verdirmeleri temel insan haklarından. Bu konudaki bütün Kemalist ve ateist engeller kaldırılmalıdır”, “Okullarda gayr-i ilmî Darwinizm teorisi safsataları, sanki bilimsel gerçeklermiş gibi okutulmamalıdır” gibi çok radikal kararların alınmasını savunmaktadır. Kaynak: Akit

Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en önde gelen görev ve sorumluluğu, başta Cuma namazı hutbelerinde olmak üzere siyasi veya nefret dolu konuşmaları önlemek üzere cami faaliyetlerinde devlet otoritesini sağlamaktır. Bu tür gözetim ve denetim için gerekçe ise bir dini grubun laik devlete tehdit oluşturabilecek herhangi girişimini engellerken vatandaşların dini özgürlüklerini de garanti altına almaktır.

Türkiye'nin radikal İslamcı hareketleri engellemeye yönelik attığı bazı adımların Batı ve Orta Asya ülkeleri tarafından daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Yukarıda ana

hatlarıyla belirtildiği gibi Türklerin din işlerinin düzenlenmesindeki yaklaşımı, dine “bırakınız yapsınlar” yaklaşımını benimseyen Batı yönetimleri için genellikle oldukça kısıtlayıcı bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Türk hükümetleri, ülke dışından gelen para ve dış güçlerin Türk din eğitimini ele geçirmelerini önlemek amacıyla, Osmanlı döneminden beri bütün imamlar ve İslam dini eğitimcilerinin maaşlarını ödemekte ve halka dağıtılmak üzere tasarlanan dini edebi eserler yayınlamaktadır. Türk hükümetleri bu önlemlerle insanlara Türk-İslam kültürü, öğretileri ve gelenekleri hakkında güvenilir bilgi sağlamıştır. Daha iyi bir çözüm bulunana kadar, Orta Asya ülkelerinin de dini, aşırılık yanlılarından korumak amacıyla İslami faaliyetlere finansal destek sağlamada benzer bir rol oynamaları gerekebilir.

FETÖ ile mücadele ve Diyanet İşleri Başkanlığı – “Ülkemizde zihinleri bilgiyle, gönülleri imanla dolu nesiller yetişmesi birilerinin hep korkulu rüyası olmuştur. Bir dönem zirveye çıkan imam hatip okulu alerjisinin gerisindeki sebep de budur. Ona da tahammül edemediler. Niye? Çünkü imam hatipte farklı bir nesil gelir endişesi taşıdılar. Sırf bunun için eğitim sistemimiz defalarca altüst edilmiştir. Bunu söylerken diğer düz, Anadolu, fen, bunları asla bir kenara koymak, böyle bir düşüncemiz yok, oraların mezunlarına da bizim şiddetle ihtiyacımız var. Onların üzerinde de özel çalışmalarımız var. Kaliteyi oralarda da arayacağız. FETÖ terör örgütü, işte bu zaafı kullanarak ülkemizde kök salmış ve milletimizin başına bela olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığımızın ashnda bu konuda ciddi eksiklikleri olduğunu da söylemek isterim. Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda çok ama çok geç kalmıştır. Defalarca bu ikazları meydanlarda yaptık, özel görüşmelerimizde yaptık, özellikle Güneydoğu, Doğu, buralardaki çalışmalarda geç kaldık.” Recep Tayyip Erdoğan

Bununla birlikte laik devletin bir parçası olarak faaliyet gösteren dini kurumlar, kritik fikir savaşlarının tam ortasında olduğumuz bir dönemde sadece gerekli geçici bir önlem olabilir ve ancak uygun bir çerçeve içinde kurulmaları durumunda başarılı olabilirler. Türk Diyanet İşleri Başkanlığı'nın aksine Orta Asya'daki paydaşlarının çoğunluğu Sovyet döneminden geriye kalan kurumlardır ve kadroları da ya İslam dini hakkında yeterli eğitimi olmayan ya da dış radikaller tarafından eğitilmiş insanlarla doldurulmuş durumdadır. Dahası bu kurumlar, halkın gözünde popüler olmayan hükümetlerle olan ilişkileri nedeniyle zayıflamış durumdadır. Başarılı olmak istiyorlar ise kamuoyunun gözünde meşruiyetlerini geri kazanmalarını sağlayacak ölçüde bağımsızlığa sahip olmaları gerekmektedir.

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ve Orta Asya ülkeleri arasında bir miktar işbirliği zaten mevcuttur. Türk Diyaneti, bölge ülkelerinin ihtiyaç duydukları imamları yetiştirmelerine yardımcı olmak amacıyla Orta Asya ülkelerinde ilahiyat okulları kurmuştur. Örneğin Osh Devlet Üniversitesiⁱⁱⁱ İlahiyat Fakültesi Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurulmuş ve kurulduğu andan itibaren öğrencilerine mahalli İslami gelenekleri tanıtmakta önyak olmuştur.

Türkiye ile işbirliği yapılarak kurulan fakültenin mahalli İslami gelenekleri öne çıkaran yaklaşımı, katı Vahhabilik öğretilerinin öğretildiği Suudi destekli rakip kuruluşlar ile tam bir tezat oluşturmaktadır. 2004 yılında bu ilahiyat fakültesinden mezun olanların çoğunun iş bulamadığını fark eden Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkenin aşırılıkla bilimsel ve eğitimi bir şekilde mücadelesine katkı sağlamak amacıyla; ilgili devlet komisyonu tarafından istihdam edilecek bütün Osh İlahiyat Fakültesi mezunlarının maaşlarını dahi ödemeyi önermiştir.

Adalet, Kalkınma ve AKP

Türkiye'nin verdiği üçüncü ders ise demokrasi ve iyi idaredir. Türkiye'nin demokratik kültürü hoşgörü, ılımlılık ve sivil katılıma katkıda bulunmaktadır. Türkiye, Müslüman vatandaşlarına; devlet tarafından düzenlenen, ılımlı İslami bir eğitim sistemini tamamlayan “farklı ve çok etkili” İslami aydın kesimi sağlamayı başarmıştır.

Bu savaşta eğitim önemli bir unsurdur. Amerikan yönetimi yetkilileri, farkında olmadan daha fazla zarar vermemeleri için İslam kültürü, değerleri ve gelenekleri hakkında temel bir eğitim almak zorundadır. Birleşik Devletler bunun yanı sıra; diğer dinler ve kültürler ile barışçıl bir şekilde bir arada olmayı benimseyen ve demokratik normlar ile bilimsel ilerlemeyi İslam öğretilerinin bir bölümü olarak kucaklayan ılımlı Müslüman'ların eğitim çabalarını da desteklemek zorundadır.

Türkiye, İslamcılarını demokratik sisteme entegre etmeyi başararak Hizb-ut Tahrir ve diğer aşırılık yanlısı gruplara radikal bir alternatif sunmaları için siyasi bir alan bırakmamıştır. Aslında, Türkiye'nin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Hizb-ut Tahrir'in Orta Asya'da etkili bir şekilde öne çıkardığı, bütün Müslümanlar için çok önemli olan unsurlardan ikisini kendi adına dâhil ederek İslamcı kökenlerinden çıkmayı ve meşru ılımlı bir parti haline gelmeyi başarmıştır.

Milliyetçilik ve Ulusal İdeoloji

Türk örneğinin sağladığı dördüncü unsur ise temel milliyetçilik ile kaynaşmış açık bir ulusal ideolojinin, Hizb-ut Tahrir örgütü ile başa çıkma mücadelelerinde kendi yöntemlerini oluşturmaya çalışan Orta Asya ülkeleri için de geçerli olmasıdır. Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken, Türklerin Müslüman dünyasının geri kalanı bir arada olmaya değer vermediklerini anlayarak ümmet yerine Türkiye'yi öne çıkarmayı seçmiştir.

İkisi de İslam dininin güncellenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Hatta Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman “İlmli İslam”a geçilmesinin şart olduğunu ileri sürmektedir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ilahiyatçılara hitaben: “Bunlar İslam’ın güncellenmesi gerektiğini bilmeyecek kadar aciz. İslam’ı 14-15 asır öncesi hükümleriyle uygulayamazsınız. Beni birçok hoca efendi tefe koyacak o ayrı mesele. Rabbim bizi tefe koymasın” ifadelerini kullanmıştır. Aynı Erdoğan, İslam’ın güncellenmesi tartışmasını ilk başlatan Selman’ın ülkesinin radikal fikirleri yok ederek ılımlı İslam’a geçeceğini ifade etmesi sonrasında ise İslam’ın ılımlısı ılımsız olmaz. İslam tektir. Kimse İslam’ı çeşitlemeye veya İslam’a yakıştırma yapmaya gitmek suretiyle İslam’ı bir zaafın içersine sokma gayretine girmesin” ifadelerini kullanmıştır.

Bu Türklük gururu, Türk vatandaşlarının çoğunluğunun Hizb-ut Tahrir örgütünü kendi kültür ve geleneklerine hitap etmeyen bir Arap ve komünist ideoloji olarak görmesi, Hizb-ut Tahrir ve diğer aşırılık yanlısı grupların ülkede kök salmamasının diğer bir temel nedenidir. Orta Asya ülkelerinin vatandaşları da kendi kimlikleriyle benzer bir gurur duymakta ve komünizmden esinlenen ve kendilerine dış güçler tarafından dayatılan ideolojilerden uzak durmaya çalışmaktadır. Orta Asya ülkelerini bekleyen zorluk kendi Müslüman toplumlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeni bir ideoloji bulmaktır.

Birleşik Devletler açısından; Müslüman toplumları özellikle terörist eylemlerde bulunmak isteyebilecek radikal gruplardan korurken, açıklık ve demokrasiyi desteklemede doğru dengeyi bulmak büyük bir siyasi zorluktur. Türk modelinden alınan dersler Birleşik Devletlere Müslüman dünyasında, özellikle de Orta Doğu’nun aksine ABD’nin uzun süreli hatalı politika geçmişine sahip olmadığı Avrasya’da demokrasiyi mantıklı bir şekilde desteklemesi ve katkı sağlaması için ışık tutabilir.

¹ İslami Kurtuluş Partisi: Hizb-ut Tahrir, ideolojisi İslam olan siyasi bir partidir. Siyaset onun işi ve İslam onun ideolojisidir. Ümmetin İslam’ı kendisine dava edinmesi, Hilafet’i ve Allah’ın indirdikleriyle yönetimi tekrar varlık sahasına geri getirmesi amacıyla ümmete liderlik etmek için ümmet arasında ve ümmetle birlikte çalışır. Hizb-ut Tahrir; ne ilmî ne akademik ne de hayır işleriyle uğraşan bir kitle olmayıp siyasi bir kitledir. İslam düşüncesi, onun hem

cisminin ruhu hem nüvesi hem de hayatının sırrıdır. Hizb-ut Tahrir Allahuteala'nın "Aranızda hayra [İslam'a] davet eden, marufu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet [siyasi hizb/parti] bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!" [Âl-i İmrân 104] kavline icabet ederek İslami ümmeti düşmüş olduğu şiddetli çöküntüden kalkındırmak, küfür fikirleri, nizamları, hükümleri, kâfir devletlerin hâkimiyeti ve nüfuzundan kurtarmak ve Allah'ın indirdikleriyle yönetimin geri gelmesi için İslami Hilafet'i varlık sahasına geri getirmek gayesiyle kurulmuştur. Kaynak: Hizb-ut Tahrir, 09 Mayıs 1985, Dar-ul Ummah Basın-Yayın-Dağıtım, Beyrut-Lübnan

ⁱⁱ Diyanet İşleri Başkanlığı, 03 Mart 1924 tarihinde *Şer'iye ve Evkaf Vekâleti*'nin yerine kurulan, İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevli kurum. Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle 429 sayılı kanunla Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı bir teşkilat olarak kurulmuştur. 09 Temmuz 2018 tarihinde ülkenin Türk Tipi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmesi sonrasında, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır. Anayasanın 136. maddesinde, "Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışmayı ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir" hükmü yer almaktadır.

ⁱⁱⁱ Kırgızistan'ın güneybatısında bulunan Osh kentindeki ülkenin en büyük ve en eski üniversitelerinden bir tanesidir. 10 Ağustos 1939 tarihinde kurulan üniversitenin 24 eğitim binası, 9 yatakhanesi, 19 fakültesi ve 4 koleji bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı yaklaşık 40.000'dir. Bu öğrencilerden yaklaşık 3.000'i yabancı ülkelerden gelmektedir. İlk olarak 1993 yılında Osh Devlet Üniversitesi ile Türkiye Diyanet Vakfı arasında imzalanan anlaşma esasına dayalı olarak Kırgızistan'ın Osh şehrinde bir ilahiyat fakültesinin açılmasıyla Kırgızistan-Türkiye arasında ilahiyat eğitimi alanında işbirliği süreci başlamış bulunmaktadır. Osh İlahiyat Fakültesi ile birlikte, Osh devlet Üniversitesi bünyesinde 2003 yılında Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi ve 2011-2012 yılında eğitim-öğretime başlayan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültelerinin bu süreçte öncülük ettiği görülmektedir. Osh Devlet Üniversitesi Dergisi, 26. Sayı, 2020, Yusuf Gökalp, Ulanbek Kalmurza Uulu, Kırgızistan Lisansüstü İlahiyat Eğitimi Çalışmalarına Türkiye'nin Katkıları